

РАЗОРУЖАЊЕ И БЕЗБЕДНОСТ

Разоружање и органичење наоружања разматрају се већ скоро један век као средство смањења опасности од рата и као начин да се постигну многи други циљеви, међу којима у последње време највидније место заузима настојање да се спречи потпуно уништење човечанства. Ово је тема којој се у више наврата посвећивао професор Милош Радојковић, започевши своја истраживања још у доба Друштва народа да би их, поучен искуствима другог светског рата, наставио до данас, нарочито у својству главног известиоца Светског удружења за међународно право о питањима активне мирољубиве коегзистенције. Он свакако спада међу оне писце који су најпотпуније образложили став да је после Пакта Друштва народа и Повеље Уједињених нација разоружање дужност сваке државе и да је претерано наоружавање међународни деликт ⁽¹⁾. Слажући се с тим ставом и с правним разлозима за њега и користећи као повод узгредна запажања о функцији наоружања у међународним односима, која је проф. Радојковић дао у својим радовима, жеља нам је да се у следећим редовима вратимо неким од основних питања разоружања као средства за постизање националне и међународне безбедности, питањима која нам у извесној мери изгледају замагљена у пребогатој, информативној али и збуњујућој литератури о разоружању.

* * *

Међу једностраним мерама за заштиту националне безбедности одувек је једно од најважнијих места, ако не и прво, заузимало јачање сопствене оружане моћи, која је углавном имала двоструки циљ: застрашивање и обесхрабривање могућег непријатеља и одбијање стварног напада. Грабење одбрамбене моћи је у ствари припрема за рат, који — што се сразмерно често губи из вида — није само његов екстремни вид, оружана борба, већ систем, стање, време колективно организованог примењивања насиља, с низом пратећих последица по национално и међународно друштво.

Инструменат оружане борбе, па према томе и једно од средстава за примену силе у међународним односима, јесу оружане снаге које об-

(1) Вид. нарочито М. Радојковић, „Обавеза држава да се разоружају“, *Југословенска ревија за међународно право*, 1966, стр. 1. и даље.

хватају потребно људство и његову материјалну опрему, наоружање. Оружјем се способност људи да другима нанесу телесну и материјалну штету увећава. Штавише, док је у много ком погледу потенцијал држава за вођење међународних сукоба природно ограничен бројем становника, изворима, географским положајем и другим околностима, наоружање је, нарочито уз могућности које пружа савремени развој технике, компонента која се у извесној мери може развијати независно од природних могућности, под јачим утицајем субјективног чиниоца. Ову чињеницу наглашава појава нуклеарног оружја, којим се достиже, па и премаша, горња граница рационалне употребе силе у међународним односима, уз изједначење — у крајњем случају — противника који иначе не би могли да буду на равној нози. Употреба таквог оружја прети уништењем оба противника, тако да његово поседовање пружа лажну безбедност, тј. само утеху да ће уз нападнутог, нуклерано наоружаног противника бити уништен и сам нападач. Тзв. „способност вишеструког уништења“ (*overkill capacity*), о којој се данас говори међу стратегијским мислиоцима и аналитичарима супер сила, показује да се однос снага међу таквим силама већ рачуна у имагинарним величинама: „јачи“ је онај који противника може *више пута* да убије, уништи, и ако већ и после прве смрти целокупног становништва не остаје живих људи, да не говоримо о онима који би ушли у други или трећи круг уништавања и имали нешто од победе. Пошто нико неће преживети, на освету и казну мисли се и после смрти: конструишу се тзв. машине за смак света, које би целу нашу планету дигле у ваздух аутоматски, чак и ако ниједан становник нападнуте нуклеарне силе не буде ту да притисне судбоносно дугме.

И поред вртоглавице коју изазива, логика приказана у претходном ставу сведочи о томе да наоружавање у суштини није никада било и не може да буде једностран поступак. И када је једина његова побуда национална безбедност, а нарочито тада, параметри који га одређују зависеће од других држава. Држава ће се осећати безбедном ако је војно јача од могућег противника и њено наоружавање ићи ће до тако одређене мере. Ово подразумева, као што смо већ другом приликом нагласили, двоструку процену. Пре свега, цело се иностранство по правилу не узима за могућег противника, већ се у том погледу врши избор којим се у ствари одређују и предвиђају правци из којих угрожавање безбедности може да дође. Када се такав избор учини, на реду је процена снаге (значи: и наоружаности) могућег нападача, од које зависе обим и квалитет сопственог наоружања. Напомене које смо малочас дали о нуклеарном оружју не престају да важе. Такво наоружање супер силама омогућава чак и хипотезу рата с остатком света, која само наглашава и води до вртоглавних висина трку у наоружавању, изазвану узajамношћу процеса увећања моћи, коју смо назначили.

Као што су то илузије глорификатора равнотеже снаге најбоље показале, само наоружавање никада не постиже свој безбедносни циљ. Између држава које се узajамно процењују као противници, као извори опасности по безбедност, тежња је ка надјачавању, а не ка изједначавању те је, значи, у сваком тренутку бар једна од њих, она која је свесна заостајања, — несигурна. Чак и када су снаге изједначене, нема логичког

разлога да напада не буде. Може се чак тврдити да су у условима израите премоћи једне стране изгеди на оружану акцију мањи јер ће слабија страна вољније усклађивати своје понашање с жељама јаче и чинити овој последњој одговарајуће уступке. У тренутку изједначења може, пак, да постоји склоност да се спречи поремећај равнотеже у неповољном правцу, тиме што ће се предузети превентивна дејства, и да се у изненадном нападу потраже предности којих у односу снага нема (2). И, коначно, у односу на државе с којима се не такмичи у наоружавању, безбедност се, следствено, не тражи и не налази у наоружавању него у уверењу да с њихове стране нема опасности, што опет значи да се већина савремених држава за своју безбедности не узда само у своју моћ. Уговор о нераспрострањању нуклеарног оружја од 1. јула 1968. године (3) јарко је изнео ову истину на видело савременог света. Он од потписница које у тренутку његовог усвајања нису располагале нуклеарним наоружањем тражи да одустану од жеље да своју безбедност бране од нуклеарних сила оружјем већ да се поуздају у друге околности, у које су догле и онако полагале наде (4). При том је, иако у то скептици неће да верују, реч о поверењу, чак и онда када се ненуклеарна земља ослања на савезничку нуклеарну силу: она тада очекује да ће јој савезница притећи у помоћ а верује исто тако да се сама савезница неће окористити нуклеарним монополем да би угрозила њену сопствену безбедност. По замисли Уједињених нација, реч је о колективној гаранцији нуклеарних сила, коју оне дају земљама које су се уговором одрекле нуклеарног наоружавања (5).

Према свему томе, највећи број држава је био и остао делимично ненаоружан — чак и онда када своју безбедност није могао да нађе у савезу, систему колективне безбедности или деловању начела равнотеже снага. Стога се одатле може извући полазни закључак о изводљивости разоружања које, дакле, не би било никакво ново стање, чак и када би се предузело једнострано, без тражења да се и други разоружају. Ако држава може да буде безбедна и када се не наоружа, она може да остане таква и када се разоружа.

Мора се, међутим, признати да аргументи поборника једностраног разоружања тешко могу на сваком месту да буду убедљиви. Неповерење према држави или скупу држава због којих се некада наоружавало и против којих наоружање постоји неће се изгубити само зато што ће се

(2) Вид. I. Claude, Jr., *Power and International Relations*, New York 1962, str. 57 и даље.

(3) *Спољнополитичка документација*, Београд 1968, бр. 3.

(4) Вид. Д. Бок ић, *Распрострањање нуклеарног оружја и безбедност држава*, реферат на научном скупу „Међународна безбедност у савременим условима“, Нови Сад 1972. (шапирогр.), стр. 3.

(5) Ова гаранција дата је у јубилку резолуције Савета безбедности (бр. 255. од 19. јуна 1968), којом се обећава акција тога органа и потврђује право на индивидуалну и колективну самоодбрану од нуклеарног напада. И у једном и у другом случају реч је о спремности неке нуклеарне силе да изврши (или не блокира) одлуку Савета безбедности или да одамах притекне у помоћ нападнутоме. Вид. М. Радојковић, »La non-prolifération des armes nucléaires«, *Југословенска ревија за међународно право*, 1968, стр. 30. и даље.

страна која то неповерење осећа разоружати. Страх за безбедност ће, штавише, порастати јер је противник сада у могућности да отворено износи захтеве које раније није могао да поставља без ризика да уђе у сукоб. Отуда би разоружани морали да уведу у дискусију рангирање појединих вредности на којима почива појам националне безбедности и да се, ради основне од њих, опстанка, почну да мире с евентуалним губитком споредних. С друге стране, једнострано разоружавање никада није у потпуности испробано те се зато не може сасвим убедљиво оповрћи тврђа да би оно било успешно јер би улило поверење другој страни, која није „зла“ него и сама страхује за своју безбедност. Нему, међутим, највише смета искуство из раздобља пред други светски рат, када додуше није било једностраног разоружања али је исто тако тачно да су будући савезници против Немачке углавном одбијали да учествују у трци у наоружавању и да на немачко увећање војне моћи одговарају својим. Тиме њихова безбедност није била појачана него ослабљена, а националсоцијалистичкој елити није уливано поверење у друге већ само вера у успех агресивних подухвата. Пропагандне пароле којима се хитлеровски режим служно у односу на сопствене масе заснивале су се, у крајњој мери, на одбрани вредности које улазе у безбедност Немачке а одсуство трке у наоружавању није умањивало њихово дејство.

Отуда је разоружање у свести већине људи бар двострани, ако не и вишестрани, процес, који се предузима из три основна разлога. Први од њих је онај на коме смо се до сада највише задржали. Наоружање је, наиме, непотребно јер не постиже своју сврху.

Други разлог проистиче из уверења да је наоружавање штетно јер појачава изгледе да дође до међународног сукоба и да такви сукоби буду разорнији и смртоноснији. Укидањем оружја смањила би се деструктивна моћ држава, које онда не би биле склоне предузимању напада или би они били с мање лоших последица (6). У самом постојању моћних оружаних снага виде се опасности не само за међународни мир, схваћен у традиционалном смислу одсуства рата, него и за задовољавајући положај човека у наоружаној држави: „Наоружање као структурални елеменат је истовремено облик и инструменат силе. Процесом стварања и одржавања оружаних снага ништи се дијалектички однос између личног самостваравања и социјалне дисциплине те је наоружање облик насиља... Тако наоружавање само по себи представља облик не-мира и уз то омогућава на свим ступњевима људских односа примену насиља у специфичном виду оружане борбе” (7).

Најзад, наоружање — иако нема рационалне сврхе — представља велики терет за заједнице које му прибегавају, имајући пре свега лоше

(6) Вид. Увод у Нацрт уговора о општем и потпуном разоружању, поднет од стране владе СССР 4. фебруара 1964. *Les Nations Unies et le désarmement 1945—1970*, изда. Уједињених нација Ф. 70. IX 1, New York 1970, стр. 391. Вид. V. Trukhanovsky, »The Stages of Disarmament Talks«, У: *ABC Weapons, Disarmament and The Responsibility of Scientists*, Берлин (НАР) 1971, стр. 140.

(7) H. Altmeppen и др., *Abrüstung als ein Beitrag zur konkreten Utopie Frieden*, реферат на семинару Аустријског удружења за политичке науке, посвећен истраживању мира и сукоба, Салзбург 1972. (шаширог.), стр. 10—11.

економске, социјалне и политичке последице. Напори и средства који се у њега улажу ослободили би се тако за улагања која су кориснија како за националну безбедност тако и за међународни мир (нпр. помоћ земљама у развоју) ⁽⁸⁾.

Мада су ови аргументи јасни и убедљиви, мада они у овом или оном виду постоје већ веома дуго, ⁽⁹⁾ мада је разоружање део програма Друштва народа и Уједињених нација, општи је утисак да они до сада нису произвели скоро никакво дејство, да је свет непрестано сведок напора да се квалитет и количина оружја повећају и повисе и да се идеја општег и потпуног разоружања, баш зато што је толико беспрекорна, претворила у део пропагандног ритуала који нема озбиљну садржину. Зашто је то тако? Поред низа конкретних околности које су отежавале разоружање у појединим, историјски датим ривалским паровима — а у које се овде не можемо упуштати — за нас је од значаја следећа опаска опште природе. Пре свега, не може се доказати да је само оружје извор опасности за туђу безбедност, већ да је то намера да се оно на одређен начин употреби. Елиминисањем оружја стање се несумњиво побољшава, али се таква намера поуздано не отклања, те после успешно спроведеног обостраног разоружања ситуација у основи остаје иста: безбедност једне стране (по њеном уверењу) остаје угрожена другим средствима, међу која спада и преостало оружје јер се уништење свих предмета који могу да послуже за међународну примену насиља не може ни теоријски замислити.

Дубљи разлог за сумњу у свемоћ разоружања налази се у поукама које се могу извући из брижљиве анализе узрока супериорнијег наоружања, коју је још *Енгелс* предузео, користећи се Дириновим (*Dühringovim*) детињастим примером Робинзона и Петка, где први покорава другог „с мачем у руци”. *Енгелс* се оправдано пита откуд Робинзону мач и откуд то да се Петко не појављује с пуним револвером и не преокрене однос „силе”. Када се та питања разјасне, наставља *Енгелс*, увиђа се да „сила није пуки акт воље, него да су за њено остварење потребни врло реални предуслови, наиме *оруђа*, међу којима мање савршено бива надвладано савршенијим; даље, да та оруђа морају бити произведена, чиме је уједно речено да произвођач савршенијих оруђа силе, или просто речено оружја, побеђује произвођача несавршенијих, или да се, једном рјечи, победијада силе темељи на производњи оруђа, а ова опет на производњи уопће, дакле, — на „економској моћи”, на „привредном положају,

(8) Вид. резолуцију Генералне скупштине УН бр. 2602 (XXIV) од 16. децембра 1969, став Е, увод. Вид. *Економске и социјалне последице трке у наоружавању и војних издатака*, извештај Генералног секретара УН, изд. Информационог центра УН, Београд б.г. Наивно је наравно, вероватно да се моћни привредни интереси неће одупирати разоружавању. Исто тако није вероватно да ће се средства улагана у наоружавање одмах дати за племените и неселбичне циљеве. Група стручњака која је поднела о том питању извештај Генералном секретару УН верује, међутим, да би усмеравањем средстава ослобођених разоружањем на помоћ земљама у развоју дошло до најмањих економских поремећаја у земљама које су до сада издавале много на наоружавање. Вид. *Disarmament and Development, Report of the Group of Experts on the Economic and Social Consequences of Disarmament*, изд. Уједињених нација Е. 73.IX.1, New York 1972.

(9) Вид. М. Радојковић, *нав. дело* (нап. 1), стр. 4. и даље.

на материјалним средствима која сили стоје на расположењу" (10). Развијенија држава је боље наоружана, она штавише, како то показују каснији Енгелсови примери, у извесним историјским ситуацијама једина и може да користи неко иначе свима доступно оружје и да ужива и „сва-ри” све последице победе. Тачно је да она оружјем наглашава своју и онако већ постојећу моћ и да супериорно оружје има повратно дејство на њен даљи развитак, али је исто тако тачно да ће се и у разоружаном свету та моћ испољавати на друге начине и мање моћне непосредно излагати моћницима. Када се, заједно с Енгелсом, има у виду да су „свуда и увијек ... економски услови и средства оно што прибавља „сили” победу, без које она престаје да буде сила”, и да је „првобитно” код саме силе „економска моћ, располагање средствима крупне индустрије” (11), увиђа се да разоружање не може да разреши неједнакости, експлоатацију и агресију другим средствима, мада се мора признати да економски моћнијим силама одузима једно од ефикасних средстава за спровођење своје воље, средство које доводи у опасност и низ општечовечанских вредности. То је једини разлог што ће се развијеније земље теже разоружати од слабије развијених, али то не значи да ће се онда само због разоружања однос између њих променити, нити изгубити опасности које он носи по националну безбедност.

Ако је уз то однос моћи, заснован на другим околностима (територија, број становника, положај, сировине итд.) био коригован бољим наоружањем слабије стране, која уз то верује да је угрожена, онда она у разоружању с гледишта безбедности види и губитак. Њу би задовољило само разоружање противника и сматрала би га правичним, будући да је сигурна да га неће угрозити. Илузорно је очекивати пристанак друге стране на такав предлог јер она највероватније цело стање опажа с улогама сасвим другачије подељеним. Као што се види, наилази се одмах на најтеже питање разоружања: може ли се самим разоружавањем стварати и поверење, или оно мора да настане на други начин да би до разоружања дошло?

Дилема поверења прати и спровођење већ договореног разоружања, које — ако је опште и потпуно — мора да иде постепено, при чему је немогуће избећи тренутке у којима ће једна страна бити слабије наоружана од друге. Пошто је висок ступањ наоружања пре свега диктиран високим ступњем подозрења, процес разоружавања треба, дакле, да толико неповерење за кратко време проведе у атмосферу без осећања страха и ризика. Ако је и прихватљива теза да ће коначна разоружаност веома погодовати таквом стању, (12) парадокс разоружања је у томе што пове-

(10) Ф. Енгелс, *Anti-Dühring*, Загреб 1946, стр. 171—172.

(11) *Исто*, стр. 177. и 180.

(12) „Ликвидирање материјалног апарата за вођење рата учиниће крај таквим ружним појавама садашње стварности, као што је „хладни рат”, који је могућ само у условима неповерења и страха у односима између држава ... У разоружаном свету односи међу државама неизбежно ће се градити као односи између равноправних, суверених учесника у међународним везама”. В. М. Чиквадзе, (ур.), *Курс Међународног права*, том V. Москва 1969, стр. 231.

рење мора да настане много раније, у процесу разоружавања, како би се он могао одвијати и довести до краја. Поред већ поменуће околности о неједнаком наоружању у појединим одсесима времена и стадијима разоружања, неповерење узима и много прозаичније облике страха од преваре, од тајног задржавања оружја и наоружавања. У ту сврху предвиђају се и предлажу сложени системи надзора, којима се, опет, још у току акутног неповерења тражи од страна што се разоружавају да пристају на присуство и могућу обавештајну делатност потенцијалног непријатеља (13). Уговор о забрани проба нуклеарног оружја у атмосфери, космосу и под водом од 5. августа 1963. године показује да државе пристају на такав надзор само тада и тамо када га и где и онако не могу избећи (14).

Питање безбедности стога не може бити коначно решено самим разоружањем, те сваки план о њему мора да прати, и најчешће прати, визија о изгледу разоружаног света. Разлог који смо поменули — могућности да се безбедност угрози и без наоружања — придружује се овде још и околност да извештан апарат за насиље мора да преживи ради обезбеђивања јавне безбедности у разоружаним друштвима. Представе о разоружаном свету можемо, по угледу на Кнора (*Knorra*) (15), поделити на међународне (међудржавне) и наднационалне (наддржавне), с обзиром на то да ли се предвиђа опстанак суверених држава, које задржавају пуну контролу над применом насиља оним средствима која су им преостала (16), или се иде на њихово превазилажење стварањем светских установа које ће играти полицијску улогу (17). И успешно разоружање се, према томе, завршава стварањем система колективне безбедности или светске владе, сада под повољнијим условима.

Нешто ближе остварењу изгледају оне мере разоружања које се не тичу стратегијске националне безбедности него су надахнуте заједничким осећањем да је само постојање извесних оружја и супстанци опасно по међународну безбедност у правом смислу, по општа добра читавог човечанства. Постоји покушај да се такве мере, за разлику од разоружања, назову делимичним разоружањем или контролом наоружања, али ова последња ознака подразумева и мере на које у овом тренутку не мислимо, као што су нпр. одржавање квантитета и квалитета наоружања појединих парова држава или савеза на изједначеном нивоу или, штавише, мере у будућности које треба да спрече поновно наоружавање (18).

(13) Вид. *Les Nations Unies et le désarmement*, стр. 95 и даље.

(14) *Сл. лист СФРЈ* 11/63.

(15) К. Кногг, »Supranational versus International Models for General and Complete Disarmament«, у: R. Falk — R. Barnett, *Security in Disarmament*, Princeton 1965, стр. 384. и даље.

(16) Вид. главу X совјетског нацрта (нап. 6), стр. 413. и даље.

(17) Вид. нпр. G. Clark — L. Sohn, *World Peace Through World Law*, Cambridge, Mass., 1964, стр. 468 и даље, као и оштру критику у В. М. Чхиквалде, *нап. дело*, стр. 231 и даље.

(18) Вид. E. Forndran, *Abrüstung und Rüstungskontrolle*, у: K. D. Bracher — E. Fraenkel (ur.), *Internationale Beziehungen*, Frankfurt a/M 1969, стр. 14 и даље; М. Кумар, *Theoretical Aspects of International Politics*, Agra 1972, стр. 373; R. Falk — S. Mandlovitz, *The Strategy of World Order*, Vol. 4, New York 1966, стр. 4 и даље.

Међународна безбедност, а не само безбедност појединих држава, угрожена је постојањем оружја чије се дејство не може ограничити на изабрани циљ већ прете опасним штетама, па и уништењем, читавом људском роду. У таква оружја спадају, поред нуклеарног, и биолошко и хемијско, тим пре што је производња ових последњих јефтинија и практично доступна ширем кругу субјеката ⁽¹⁹⁾. Пошто је употреба таквог оружја ирационална јер се не може спојити ни са каквим стварним, похвалним или покудним, спољнополитичким циљем држава-поседника, изгледа да би и једностране мере у правцу таквог делимичног ограничавања наоружања или разоружавања биле скопчане с мање ризика за оне који их буду предузели, а да не помињемо оне државе које су се, као Југославија, унапред одрекле производње и поседовања таквог оружја. При том, међутим, не треба заборавити да је за сада сврха таквог оружја да буде претња, застрашивач. Тачно је да је претња, ако је скопчана са штетом за самог претиоца, мање убедљива, али је добро познато да и ирационална претња, која иде до претње самоубиством, има своје опасно и парализујуће дејство и да се подражавањем ирационалности могу постићи значајни успеси у психолошком рату.

Како се национална безбедност јасније и присније осећа од међународне, ни делимично разоружање не може се успоставити без поверења, које у овом случају може да се помогне и донекле замени вером у разум. Парадоксално је, међутим, али и истинито да су неки од досадашњих успеха на пољу ограничавања нуклеарног наоружања управо засновани на неповерењу, на подозрењу које велике силе имају према мањим државама и које је до сада доводило до тлаче да ни своје савезнике не упућују у тајне најмодернијег нуклеарног оружја, да их њиме не снабдевају и да се сразмерно лако споразумеју да то убудуће не чине. *Бокић* је упечатљиво показао да се супер силе понашају тако као да је нуклеарно оружје у њиховим рукама стабилизациони и умирујући чинилац, док то не би било у поседу мањих и „неодговорнијих“, мада за то нема никаквих доказа ⁽²⁰⁾. Неповерење, сумња у разум, постоји, дакле, и према савезницима. Део парадокса је, пак, и то што је искуство показало власницима нуклеарног оружја да га супротна страна за више од две и по деценије није употребила па се чак устручавала да га преда и себи блиским државама, што опет значи да велике силе једна другој признају рационалност и осведочују се у њу. Поврх свега, нуклеарно разоружани свет био би нешто даље од самоуништења, али би у себи носно могућности да за скраћено време пређе део пута којим се вратио.

Разоружање не може да постоји самостално. Друге мере треба да му претходе и да га крунишу. Као што је тачно да се безбедност не може наћи у наоружању, испоставља се, на жалост, да ње нема ни у

(19) Вид. J. Moch, *»The History of Disarmament Since 1945«, у ABC Weapons* итд. (нап. б), стр. 128. М. Радојковић, међутим, исправно примећује да и „класично“ наоружање све више постаје оружје за масовно уништавање. „Међународна заједница и разоружање“, *Међународна политика* бр. 547/1973, стр. 2.

(20) *Нав. дело*, стр. 4 и даље.

самом разоружању. Ако нема поверења, разоружање почиње да бива покушај да се поверење замени низом сложених правила и поступака све докле док се сасвим не замагли чињеница да и та правила морају да почивају на вери да ће бити поштована. Ако поверења има, разоружање је, ако не једноставан, а оно решив технички проблем. Све док се поверење не стекне, скоро сваки званични предлог за потпуно разоружање крије у себи жељу да га друга страна не прихвати, а она то обично може лако да учини позивајући се на оне детаље који су унети у план зато да би предлагачу у току целог процеса давали онолику премоћ која му је потребна за заштиту своје националне безбедности. Главна нада народа који не могу да учествују у трци у наоружавању јесте у томе да својим понашањем покажу да се никакво оружје не исплати ако постоји решеност да се бране основне вредности друштва и да тако, афирмацијом моралног, најтеже мерљивог чиниоца моћи, ирационалност сваког прекомерног наоружавања разголите до краја.

Разоружање је важан чинилац у јачању стратегијске националне безбедности чланица међународне заједнице, па и међународне безбедности схваћене у смислу збира стратегијских националних безбедности. Оно, чак и непотпуно изведено, смањује изгледе на избијање међународних сукоба, искључујући — што није за потцењивање — велик број ирационалних и случајних повода за катастрофалне оружане сукобе. Међутим, када се имају у виду национална безбедност у пуном обиму и права универзална међународна безбедност, разоружање је лакше сагледати у правим оквирима и одредити му одговарајуће место. Оно није *самостално* средство и апсолутни лек већ је неопходан предуслов неког другог, општијег, свеобухватнијег система мера за остваривање међународне безбедности, који треба да испуњава две функције које и само разоружање појмовно тражи: да разоружању да прави циљ и да створи систем трајне *разоружаности*, стање у којем нема разлога и подстрека за поновно наоружавање. Јер, у појам разоружања не улазе само предмети који се могу уништити него и знања и могућности да се они произведу, знања и могућности који се не могу заборавити ни поништити.

Др Војин Димитријевић

РЕЗЮМЕ

Безопасность и разоружение

Вооружение никогда не было абсолютным и зависило от того, как его расценивали другие государства. Ввиду этого процесс вооружения никогда не был ни единственным ни независимым. В результате большинство государств оказывалось всегда частично разоруженными и свою безопасность строило на отношениях доверия к ним, а не на силе оружия. В этом кроется один из аргументов для единственного разоружения, однако не являющийся достаточным, т. к. он не говорит каким образом приобретает доверие к разоружившемуся государству. Разоружение является главным образом двухсторонним или многосторонним процессом, предпринятым из убеждения, что оружие не гарантирует национальную

безопасность, что с ним растет возможность войны и в широких кругах населения вызывает тяготение к применению оружия. Оно также представляет тяжелое бремя для народного хозяйства и мировой экономики. Неудача существовавших планов разоружения поднимает теоретический вопрос пригодности разоружения для достижения безопасности. Можно утверждать, что источником опасности является не оружие, а желание его употребить, способное пережить разоружение и использовать оставшиеся средства насилия. Уместно заметить, что более мощное вооружение является чаще всего последствием более высокого экономического развития, могущего и после разоружения найти свое выражение и с помощью других средств угрозить безопасности более слабых государств. Минимальное доверие должно быть оказано в начале разоружения и в ходе разоружения оно должно и дальше укрепляться. Проблему безопасности нельзя решить одним лишь разоружением и каждый план разоружения должны сопровождать картины разоруженного мира. Разоружение не является ни независимым методом ни универсальным лекарством. Оно является предварительным условием и частью более широкой системы мероприятий по защите международной безопасности, долженствующей сделать разоружение конечной целью и приводящей к разоруженному миру, в котором не будет побудительных причин к вооружению. Разоружение не ограничивается предметами, могущими быть уничтоженными: оно должно схватывать и знания и возможности, которые нельзя ни забить ни отменить.

SUMMARY

Security and disarmament

Armament has never been absolute but related to expectations as to the behaviour of other states. The armament process has therefore never been one-sided and independent. As a result, a vast majority of states have always been partially disarmed, relying for their security on trust rather than on armed might. This supplies one of the arguments for unilateral disarmament, which is however not sufficient for because one-sided disarmament cannot create trust in the population of disarming state. Disarmament is generally a bilateral or multilateral process, undertaken in the conviction that arms do not guarantee national security, that they increase the prospects for war, that they tend to heighten the rate of violence in national societies and that they are a heavy burden for national economies and world economy. The failure of disarmament plans in the past raises some theoretical doubts as to the capability of disarmament as a means for achieving security. It may be argued that arms are not the source of danger, but the will to use them, which may survive disarmament and use the remaining tools of violence. It is also important to note that superior armament is as a rule an outcome of economic superiority, which will remain and be used to threaten national security even in post-disarmament days. A minimum of trust must exist at the beginning of the disarmament process and trust has to be gradually built in its course. The security problem cannot be solved by disarmament alone so that every disarmament plan shall be accompanied by a vision of the disarmed world. Disarmament is neither an independent method nor a universal remedy. It is a prerequisite and a part of a broader system of measures for the protection of international security, a system that shall give disarmament its final goal and bring about a permanently disarmed world, a state of affairs without incentives to armament. Disarmament is not restricted to objects, that can be destroyed: it should cover know-how and capabilities, which cannot be forgotten or abolished.

RESUMÉ

La sécurité et le désarmement

De désarmement n'a jamais été absolu, mais il était dépendant de l'estimation du comportement des autres Etats. C'est pourquoi le processus du désarmement n'a jamais été ni unique ni indépendant. En tant que conséquence de ce fait la grande majorité des Etats a été depuis toujours partiellement désarmée, en cherchant la sécurité dans la confiance et non point dans la force armée. Par ce moyen on donne l'un des arguments pour le désarmement unique, qui cependant n'est pas suffisant, car il n'explique pas comment on pourrait créer la confiance dans un Etat qui se désarme. Le désarmement est généralement un processus double ou multiple, auquel on a recours dans la conviction que les armes ne garantissent pas la sécurité nationale, qu'il intensifie les perspective de la guerre, qu'il augmente le degré de la tyrannie dans les sociétés nationales mêmes et que c'est une lourde charge pour les économies nationales et l'économie mondiale. L'insuccès des plans qui ont été appliqués pour le désarmement soulève la question théorique sur les qualités requises du désarmement pour réaliser la sécurité. On peut affirmer que les armes mêmes ne sont pas une source de danger, mais la volonté d'en faire usage, qui peut survivre le désarmement et utiliser les moyens subsistants pour la tyrannie. Il est important de souligner qu'un armement plus intense est le plus souvent la conséquence d'un état de développement plus élevé, qui prendra toute sa portée même après le désarmement et qui par d'autres moyens menacera la sécurité de l'Etat plus faible. Un minimum de confiance doit exister au commencement du désarmement et elle doit se maintenir par la suite au cours de sa réalisation. Le problème de la sécurité ne peut pas être résolu seulement par le désarmement, de sorte que chaque plan de désarmement n'est ni une méthode indépendante ni un aspect universel. Il est la condition préalable et une partie d'un système plus large de mesures pour la protection de la sécurité internationale, qui doit désigner au désarmement le but final et aboutir au monde désarmé, dans lequel il n'y aura pas d'incitation à l'armement. Le désarmement n'est pas limité aux objets qu'on peut détruire, il doit englober les connaissances et les possibilités, qui ne peuvent être ni oubliées ni abolies.